

Бойко С. Т. Функціональний аналіз патогенних текстів (до проблеми психологічних аспектів медіа-освіти) / С.Т. Бойко // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – К. : Ніка-Центр, 2011. – Вип. 39. – 444 с. – С. 62–74.

-62-

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПАТОГЕННИХ ТЕКСТІВ (ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ МЕДІА-ОСВІТИ)

С. Т. Бойко

У статті розглянуто інформаційне суспільство як сучасний етап розвитку цивілізації. Виявлено особливості функціонування патогенних текстів в інформаційному просторі. Висвітлено стан медіа-освіти в українському суспільстві та обґрунтовано необхідність медіа-грамотності як складової професійної компетенції сучасного психолога.

***Ключові слова:** інформаційне суспільство, інформаційний простір, медіа-текст, патогенний текст, симулякр, медіа-освіта, медіа-грамотність.*

Однією з характерних рис сучасного інформаційного суспільства є створення глобального інформаційного простору, що забезпечує взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів, а також задоволення потреб в інформаційних продуктах та послугах. Колектив учених із Університету Південної Каліфорнії (США) під керівництвом д-ра М. Гілберта (Martin Hilbert) провів аналіз розвитку 60-ти основних технологій зберігання, обробки та передавання інформації за 1986-2007 рр. Результати їхніх досліджень були опубліковані в журналі «Science». Отож, людство накопичило близько 295 ексабайт інформації (якщо такий обсяг записати на компакт-диски і покласти їх один на один, вони утворять лінію, довшу за орбіту Місяця). Якщо сто років тому більшість людей прочитувала близько 50 книг за життя, то зараз у кожної людини вдома зберігається кількість даних, еквівалентна приблизно 600 000 книг [23]. Оскільки інформація – це, так би мовити «пальне» для свідомості, питання, яким

чином впливає таке зростання інформаційних потоків на психіку людини, вже давно турбує дослідників.

Протягом багатьох віків інформація передавалася безпосередньо від людини до людини (виняток становить хіба що голубина пошта, сигнальні багаття, передавання звукових сигналів на далекі відстані тощо). В будь-якому випадку обсяг її був обмеженим. У той же час винахідливість людства у застосуванні різноманітних засобів передавання інформації, залежно від умов проживання і розвитку суспільства, просто не знала меж. Усвідомлення необхідності інформації було безперечним, проте

-62-

-63-

викликало цікавість й інше – депривація, тобто позбавлення інформації. Й. Лангмеєр та З. Матейчек навіть наводять дані про своєрідний жорстокий психологічний експеримент, проведений у давнину: літописець XIII ст. Салімбен із Парми повідомляв, нібито імператор Фрідріх II віддавав немовлят нянькам, наказуючи їм годувати дітей, купати, але уникали розмов та пестошів. Він вважав, що діти, яких не вчитимуть розмовляти, заговорять прамовою людства. Проте, за словами літописця, діти померли – вони просто не змогли жити без лагідних слів і ніжності своїх доглядальниць [11].

В наш час явище депривації (зокрема інформаційної) достатньо вивчене. Результати експериментів, які проводили психологи у XX ст. (С. Грассіан, К. Франклін, Х. Шварц, а також винахідник камери сенсорної депривації Дж. Ліллі – предтечею якого, вочевидь, був І. П. Павлов з його «Баштами мовчання»), свідчать про те, що в помірних дозах сенсорна депривація розслаблює та сприяє інтенсивній внутрішній роботі: швидше опрацьовується інформація, стабілізується психіка, загострюється сприйняття сигналів, що надходять по відкритих каналах. Проте чим жорсткішими є умови сенсорної депривації, тим швидше порушуються процеси мислення, а за її тривалої дії можуть початися галюцинації. Отже,

відсутність достатньої інформації про навколишній світ (за допомогою органів відчуттів) призводить до негативних змін свідомості. Водночас різке збільшення інформаційних потоків найрізноманітнішого спрямування, що прямо-таки обрушуються на особистість, породжує психічні феномени іншого порядку. Про це свідчать дослідження, присвячені медіа-соціалізації (В. В. Андрієвська, С. П. Тищенко, О. В. Петрунко, О. О. Вовчик-Блакитна, В. П. Чудинова, А. Бандура, К. Керделлан, Г. Грезійон, Д. Леміш), психологічній залежності від Інтернету (А. Е. Войскунський, К. С. Янг), маніпуляціям зі свідомістю за допомогою інформаційних технологій (С. Г. Кара-Мурза, Г. Шіллер), а також розробці відносно нового розділу психології – медіа-психології (П. Вінтерхофф-Шпурк, Ю. О. Шерковін).

На базі медіа-психології виник новий освітній напрямок – медіа-освіта. Починаючи із 60-х рр. у провідних країнах світу (Велика Британія, США, Канада, Австралія, Франція та ін.) розвивається концепція медіа-освіти, яка розглядається як процес

-63-

-64-

розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації з метою формування культури спілкування з медіа, здатності до творчої комунікації, критичного мислення, здатності повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіа-текстів, навчання різноманітних форм самовираження за допомогою медіа-техніки. За визначенням Міжнародної ради із кіно та телебачення при ЮНЕСКО, «під медіа-освітою слід розуміти навчання теорії та практичних умінь для оволодіння засобами масової комунікації, що розглядаються як частина специфічної та автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізнити від використання ЗМК як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких, як, наприклад, математика, фізика чи географія» [24, с. 8]. Також ЮНЕСКО характеризувала медіа-освіту «як засіб підготовки до свідомого суспільного життя» [6].

В Україні донедавна медіа-освіта залишалася фрагментарною, здійснювалася стихійно, з ініціативи ентузіастів – педагогів, журналістів, окремих суб'єктів ЗМК. Так, активну діяльність у цій царині провадить засновник Інституту медіа-екології Б. В. Потятиник; інтернет-видання «Телекритика» запроваджує сайт «Медіаграмотність», головними тематичними напрямками якого є медіа-освіта, медіа-психологія, медіа-етика, медіа-право та маніпуляції в медіа; компанія мобільного зв'язку «Київстар» ініціює написання посібника про безпеку дітей у соцмережах, обґрунтовуючи це тим, що «оскільки дітям не вистачає життєвого досвіду, вони часто не можуть визначити межу, за якою, наприклад, спілкування переходить у маніпуляцію» [18].

Значним кроком є створення у 2006 р. в Інституті соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти.

Постановою Президії НАПН України 20 травня 2010 р. схвалено «Концепцію впровадження медіа-освіти в Україні», в якій зазначається: «Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання. До цього додаються всездозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіа-продукції, низькоморальних ідеологем та цінностей, що спричинює зниження в суспільстві імунітету до соціально шкідливих інформаційних впливів. Відтак постає гостра

-64-

-65-

потреба в розвитку медіа-освіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіа-насильства і медіа-маніпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіа-залежностей. У багатьох країнах медіа-освіта функціонує як система, що стала невід'ємною частиною, з одного боку, загальноосвітньої підготовки молоді, з другого – масових інформаційних процесів. Вона є атрибутом

глобалізаційних перетворень, чинником конкурентоспроможності економіки, нерозривно пов'язана з розвитком демократії в умовах інформаційного суспільства» [10]. Саме медіа-грамотність особистості (як результат впровадження медіа-освіти) забезпечить особистий контроль над сприйняттям інформаційних потоків, які, зокрема, породжують штучні симуляційні образи (в крайньому своєму вираженні – симулякри), що активно впливають на психіку людини та соціальні процеси.

Інформація стала одним із важливих стратегічних ресурсів – нарівні із людським, фінансовим, матеріальним. Її виробництво та споживання складають необхідну основу ефективного функціонування і розвитку різноманітних галузей суспільного життя і, насамперед, економіки. В житті конкретної людини її роль також є визначальною – чим більше людина отримує інформації для формування навичок і знань, тим більше цінується як спеціаліст і співробітник, тим більше має поваги у суспільстві. Інформація є могутнім засобом впливу на особистість і суспільство в цілому. Хто володіє найбільшим об'ємом інформації з певного питання, той завжди знаходиться в більш вигідному становищі порівняно з іншими. Усвідомлення цього відобразили результати опитування, яке проводив Лондонський музей науки (London's Science Museum). Відвідувачів попросили назвати речі, без яких вони не можуть уявити своє життя. У результаті на першу позицію більшість опитаних поставили Сонце, а на другу – Інтернет, Facebook опинився на п'ятому. До десятка життєво необхідних речей також потрапили електронна пошта та мобільний телефон [21].

Розглядаючи взаємодію засобів масової комунікації (ЗМК) з особистістю, дослідники зазвичай застосовують два підходи. Перший – людино-зорієнтований – полягає у тому, що людина вибірково сприймає інформацію, вибираючи ту, яка збігається з її поглядами, і в результаті пристосовує ЗМК до своїх потреб. Другий підхід – медіа-зорієнтований, він базується на твердженні, що

людина перебуває під впливом ЗМК, які діють на неї, як наркотик («теорія впливу»). Або, за лаконічним формулюванням Б. Потятиника та М. Лозинського у роботі «Патогенний текст»: «Таким чином, можна вирізнити два погляди на проблему стосунків людини і тексту. Перший: людина контролює текст. Другий: текст контролює людину» [17, с. 6]. Як завжди, коли йдеться про протилежні точки зору, «істина десь поруч» (часто вживаний месидж, посланий нам одним із медіа-продуктів).

Розробляючи концепцію образу світу, О. М. Леонт'єв вводить «поняття про п'ятий квазівимір, в якому відкривається людині об'єктивний світ. Це – смислове поле, система значень» [12]. Тож саме в цьому «п'ятому квазівимірі» особистість будує образ світу (а не сам світ) – причому цей образ може бути більш адекватним чи менш адекватним, а іноді й хибним [там же]. Вивчити і проаналізувати його можна через текст, який створює людина, причому під текстом маємо на увазі будь-який спосіб прояву думки чи переживання, будь-який вчинок, тобто все, що може бути виражено особистістю – від простої події до твору мистецтва. Як писав М. М. Бахтін, текст – це «суб'єктивне відображення об'єктивного світу, вираження свідомості, котра щось відображає» [1, с. 484]. Сучасні інформаційні технології (насамперед Інтернет) дають можливість практично будь-якій людині (а не тільки журналістам, митцям, публічним особам чи фахівцям у певних галузях діяльності) перетворювати текст – продукт індивідуальної свідомості – у *медіа-текст*, тобто продукт масової комунікації. Якщо раніше особистий щоденник, в якому людина фіксувала свої переживання та події, що з нею відбувалися, був усе-таки річчю інтимною, то зараз в Інтернеті популярний формат «Живий журнал» або Twitter – тобто той же щоденник, тільки у вільному доступі для будь-якого користувача. Різноманітні соціальні мережі (Facebook, Однокласники, ВКонтакте, Мой мир, Profeo, Сусіди та ін.) спонукають користувача надавати якомога більше інформації про себе. Скажімо, Facebook, окрім основної інформації, пропонує повідомити, «що у

Вас на думці», а також місце вашого перебування на даний момент. Тож «поліція думки» із відомого роману Дж. Орвелла «1984» (вийшов друком у 1949 р.) могла б тільки позаздрити нинішньому стану справ – адже телеекран, що був налаштований і на прийом, і на передачу, встановлювався в помешканнях громадян у примусовому порядку, а

-66-

-67-

зараз своєрідний «інформаційний експібіціонізм» є цілком добровільним. Окрім того, пошукові системи (Google, зокрема) зберігають не тільки ті відомості, які надає користувач, але і те, на які сайти чи сторінки він заходить.

Отже, практично кожен з нас – автор свого медіа-тексту, що є продуктом індивідуальної свідомості, потім існує самостійно і стає складовою *медіа-простору*. В свою чергу, медіа-простір створює картину певної «реальності», яка і впливає на формування образу світу особистістю. Тож коло замикається – і людина формує текст, і текст формує людину.

У країнах із давніми демократичними традиціями вже давно досліджують вплив медіа-простору на особистість. Не дивно, що особливу увагу дослідників привернули явища негативного характеру. Зокрема, американський науковець Р. Харріс у своїй праці «Психологія масових комунікацій» зібрав приклади негативних впливів мас-медіа на психологію людей і пояснив ці явища з психологічної точки зору [20]. В Україні це питання почали вивчати із середини 90-х років. Зокрема, Б. Потятиник ввів поняття «патогенний текст» і дав йому таке визначення: «...Під патогенним ми будемо розуміти текст, який завдає чи, на думку експертів, спроможний завдати шкоду моральному та психічному здоров'ю окремої особи, нації, держави, людства» [17, с. 209]. Також «патогенний текст – це семіотична (знакова) структура, яка має вбудовані механізми розмноження, самоекспансії» [16]. Симптомами патогенного тексту Б. Потятиник вважає:

«1) погіршене сприйняття нової, особливо суперечливої інформації, зациклення на певній інформації, як єдино правильній, параноїдальна одержимість певним текстом;

2) зниження морально-психологічного рівня функціонування особистості» [17, с. 209].

Проте подальша розробка теми показала всю складність і глибину означеної проблеми. Якщо К. С. Серажим продовжує свої дослідження в уже звичному руслі, зосереджуючись на маніпулятивній природі патогенного тексту [19], то Ф. Бацевич вважає, що «названі ознаки чіткому критерію не підлягають і є значною мірою суб'єктивними» [2, с. 153], а Л. Г. Масімова, солідаризуючись із Бацевичем, пропонує свої критерії, зокрема, «текстуальну стратегію, яка марнує реальний час читача. Формальною ознакою такої стратегії є порушення просторово-

-67-

-68-

часової взаємодії (континууму) тексту, внаслідок якої деформується реальний образ світу» [13, с. 152]. Сам Б. Потятиник у роботі «Медіа: ключі до розуміння» розвиває думку, що, власне, усякий текст у кінцевому підсумку є патогенним [15].

На нашу думку, поняття патогенного тексту має нелінійну природу і певні ознаки гіпертексту, тобто містить у собі систему зв'язків і переходів, які можуть привести до несподіваних висновків. Наприклад, розглядаючи деструктивний вплив надміру насильства в американських бойовиках, можна дійти висновку про патогенний характер деяких творів класичної літератури, що вивчаються, між іншим, у вищій чи середній школі, зокрема, роману Й. В. Гете «Страждання юного Вертера», після виходу в світ якого Європою прокотилася хвиля самогубств (а сам Гете, сублимувавши свої суїцидальні настрої через написання роману, прожив довге життя).

Недарма французький мислитель Ж. Бодріяр, «препаруючи» сучасне суспільство у книзі «Прозорість зла», означив його вірусну природу:

«вірусні, чарівливі, індиферентні форми примножені вірулентністю зображень, позаяк всі сучасні засоби масової інформації самі володіють вірусною силою і їх вірулентність заразна. Ми існуємо в культурі іррадіації тіл та умів знаками й образами, і якщо ця культура дає найпрекрасніші результати, то чи варто дивуватися, що вона продукує і найбільш убивчі віруси? Опромінення тіл почалось у Хіросімі, та воно продовжується, подібне до безкінечної епідемії у вигляді опромінення, здійснюваного засобами масової інформації, образами, знаками, програмами, мережами» [3, с. 55].

На думку філософів-постмодерністів, для сучасного суспільства визначальною є стратегія підміни, імітації, симуляції, реальне більше не має можливостей для прояву в людській життєдіяльності, а більшість соціальних проявів описуються категорією *гіперреального*, що складається із *симулякрів*, про вірусну природу яких і писав Бодріяр. Вважаючи, що симулякр за своєю природою є одним із різновидів патогенного тексту, розглянемо це поняття докладніше.

З легкої руки Ж. Бодріяра цей термін (від лат. *simulacrum* – подoba, видимість, копія) набув широкого вжитку в науковому обігу (а також у публіцистичних, художніх текстах і навіть розмовному мовленні). Це поняття має своє коріння в античній

-68-

-69-

філософії (Лукрецій, Епікур, Платон), де він означав копію, образ предмета, а також образи, що характеризують душевний стан – фантазми, химери, фантоми, привиди, галюцинації, репрезентації снів, страхів, марень (у Платона – копія копії). Його розробляли у ранній християнській теології (Петро Комместор, Кіпріан Карфагенський, Євсевій Кесарійський, Іоанн Дамаскін), а також у середньовічній філософії (П. Абеляр). У філософії Нового часу вчення про ідоли, фантоми (ті ж симулякри) розвивали Ф. Бекон, Т. Гоббс, Х. Вольф, А. Баумгартен. У постмодернізмі поняття симулякру

розглядали Ж. Дельоз, Ж. Батай, П. Клоссовські, А. Кожев, Ж. Бодріяр, розуміючи його як знак без денотату, знак того, чого насправді нема, і декларуючи, що творчість людини – це створення образів, за якими не стоять предмети, і призначення яких – виражати стан людської душі. Навіть мова трактується як найвищий із симулякрів [7].

За Бодріяром, існує чотири стадії перетворення образу в симулякр. У першій фазі образ є відображенням дійсності, у другій – маскує і спотворює реальність, у третій образ маскує відсутність дійсної реальності, а в четвертій образ не має ніякого зв'язку із будь-якою реальністю. Сучасність для Бодріяра – це ера тотальної симуляції. Адже симулятивний характер мають всі сучасні соціальні та культурні феномени – влада лише симулює владність, і такою ж є опозиція [4]. У романі Віктора Пелевіна «Generation “П”» ця ситуація трактується буквально: виявляється, персонажі і російського, і світового політикуму насправді віртуальні оцифровані «тіла-хмарки»... Один із героїв роману так обґрунтовує це дивне явище: «За своєю природою будь-який політик – це телепередача. Ну, посадимо ми перед камерою живу людину. Все одно промови йому буде писати команда спічрайтерів, піджаки вибирати – група стилістів, а рішення приймати – Міжбанківський комітет» [14, с. 253].

Отже, інформація не продукує смисл, а тільки «розігрує» його, підмінюючи комунікацію симуляцією спілкування (сотні, а то й тисячі «френдів» у соціальних мережах – чи можливе повноцінне спілкування з ними?). У книзі «Симулякри і симуляція» Ж. Бодріяр писав: «Ми перебуваємо у світі, в якому дедалі більше інформації і дедалі менше смислу. <...> Інформація пожирає свої власні змісти. Вона пожирає комунікацію і соціальне. І це з двох причин:

-69-

-70-

1. Замість того щоб стимулювати комунікацію, вона вичерпує свої сили на інсценування комунікації. <...>

2. За цим надмірним інсценуванням комунікації засоби масової інформації, інформація посилено домагаються непереборної деструктуризації соціального» [4, с. 117-120].

У результаті, як вважає Бодріяр, люди мають справу не з реальністю, а з гіперреальністю, що сприймається як більш реальна, ніж сама реальність. (Пригадаймо слова одного з персонажів роману У. Еко «Маятник Фуко»: «Я якраз розмірковував над тим, хто такі ми самі. Ми, хто віримо у Гамлета більше, ніж у власного консьєржа [22, с. 397].) Адже розростання аудіовізуальних образів, зумовлене безкінечною репродукцією об'єктів, і утворює простір гіперреального, власне – уявний світ у свідомості, що вже не здатна відрізнити дійсність від фантазії. Скажімо, новела «Кармен» П. Меріме дала життя опері Ж. Бізе, далі – численним балетним постановкам (уже на музику Бізе), драматичним спектаклям, а з появою кінематографа – безлічі екранізацій, в тому числі комедійній 1915 р. за режисури Ч. Чапліна, музичним фільмам тощо. Вистава «Кармен» Національного театру ім. І. Франка у постановці А. Жолдака відбиває постмодерністську любов до «змішування інгредієнтів», відсилаючи нас до ще одного культового твору, але більш сучасного – «Хрещеного батька» М. П'юзо, бо ж Хосе у Жолдака – дон Хосе, впливовий мафіозі. Творці британських серіалів «Шерлок» та «Жорстокі таємниці Лондона» (в оригіналі «Whitechapel») підкреслюють значимість відомих вигаданих персонажів Шерлока Холмса та лікаря Ватсона, роблячи їх нашими сучасниками, а справжнього, проте ще більш фантомного, – Джека Різника – «наближають» до нас через його наслідувача (злочинця, що скоює аналогічні злочини). Безкінечна низка образів, від античних до шекспірівських, від шекспірівських до гоголівських та шевченківських, видозмінюються, трансформуються у нових культурно-історичних реаліях, у свою чергу конструюючи нову реальність. Отож – «ілюзія більше неможлива, бо більше неможлива реальність» [4, с. 32].

Феноменальним симулятивним образом, що, еволюціонуючи, перетворився на справжнісінький симулякр, є всюдисущий персонаж

українського медіа-простору Верка Сердючка. Більшість журналістів чи критиків, аналізуючи образ, створений Андрієм Данилком, цілком справедливо згадують теорію сміхової

-70-

-71-

«карнавальної культури» М. М. Бахтіна (С. Тримбач, О. Косюк, А. Окара, В. Азаров, В. Климчук, В. Поліщук). Проте задумаймося: якщо ця теорія стосувалася народної культури середньовіччя та Ренесансу, тоді чому персонаж Верка Сердючка як її сучасне втілення (що вже саме по собі є симуляцією) є таким популярним в українському суспільстві (а також у Росії)? Промовисту відповідь на це питання дає перелік заголовків деяких публікацій в українських ЗМІ: «Країна-симулякр» (В. Сьюмар), «Симулякри української демократії» (І. Лосєв), «Українська “еліта” як симулякр (сон напередодні свята)» (блогер Пан Отц), «Міфологеми і симулякри» (Є. Ходун), «Гуманітарний симулякр» (М. Дубинянський), «Симулякр Дня гніву» (А. Когут), «Журналістика як симулякр» (Д. Дуцик), «Убити симулякр, або Як нам виграти війну за Україну» (Ю. Романенко), «Київський симулякр» (О. Забужко), «”Ефективний симулякр”, або Арсеній і його команда на Львівщині» (Ю. Абібок), «Бодріяр помер, симулякри залишилися...» (І. Андрусак). У передмові до українського видання праці Ж. Бодріяра «Символічний обмін і смерть» Л. Кононович писав: «Справді, у світлі бодріярівської теорії сучасна Україна є величезним нагромадженням тенденцій, котрі свого часу не обмінялися, не зруйнувалися, не спалилися, — і мертвим тягарем зависли над цілим суспільством, породивши низку порожніх, безреферентних знаків» [9, с. 8].

Образ Верки Сердючки наскрізь амбівалентний. Чоловіче/жіноче, гламурне/простакувате, російське/українське, талановите/примітивне, привабливе/відразне, поєднуючись, являють собою чудернацький утвір, що є чудовою ілюстрацією до концепції Є. І. Головахи про суспільну амбівалентність України (паралельну орієнтацію на взаємовиключні

цінності) як ознаку перехідного періоду, коли стикаються дві моделі суспільної, політичної, економічної і навіть мовної поведінки [5].

Оскільки амбівалентність є одним із симптомів шизофренії, то видаються достатньо актуальними постулати книги Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі «Капіталізм і шизофренія», в тому числі і нав'язування суспільством споживацтва невротичних станів як норми [8].

Як відомо, основною функцією тексту є його соціальна роль, здатність забезпечувати певні потреби різних верств суспільства. Тож враховуючи поширеність патогенного тексту, а також те, що кожен індивід є як суб'єктом, так і об'єктом медіа-простору,

-71-

-72-

безперечною є потреба у забезпеченні належного рівня медіа-грамотності українського суспільства.

Висновки. В Україні в останні роки зроблено певні кроки до розгортання медіа-освіти: засновано Інститут медіа-екології, інтернет-видання «Телекритика» запровадило сайт «Медіаграмотність», головними тематичними напрямками якого є медіа-освіта, медіа-психологія, медіа-етика, медіа-право та маніпуляції в медіа; в Інституті соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України створено лабораторію психології масової комунікації та медіа-освіти; постановою Президії НАПН України 20 травня 2010 р. схвалено «Концепцію впровадження медіа-освіти в Україні».

Проте розгляд проблеми функціонування патогенного тексту (і симулякра як його різновиду) в реаліях сучасного українського суспільства показав, що деструктивний вплив зазначених явищ медіа-простору на масову та індивідуальну свідомість ще недостатньо вивчений.

Проведене дослідження виявило необхідність широкого впровадження медіа-освіти та подальшого напрацювання науково обґрунтованих методів нейтралізації деструктивного впливу патогенних текстів, а також створення

системи соціального контролю з метою протидії психологічно руйнівним наслідкам їх поширення.

Література

1. Бахтин М. М. Литературно-критические статьи / М. М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1986. – 543 с.
 2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с. – (Альма-матер).
 3. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла : сб. эссе / Жан Бодрийяр. – М. : Добросвет, 2000. – 258 с.
 4. Бодрийяр Ж. Симулякри і симуляція / Жан Бодрийяр ; пер. з фр. В. Ховхун. – К. : Основи / Соломії Павличко, 2004. – 230 с.
 5. Головаха Є. Особливості політичної свідомості: амбівалентність суспільства та особистості / Євген Головаха // Політологічні читання. –1992. – №1. – С. 24-39.
 6. Грюнвальдская декларация по медиаобразованию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mediagram.ru/documents/documents_23.html
- 72-
- 73-
7. Делез Ж. Логика смысла / Жиль Делез. – М. : Academia, 1995. – 298 с.
 8. Дельоз Ж. Капіталізм і шизофренія : Анти-Едіп / Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі. – К. : КАРМЕ-СІНТО, 1996. – 384 с.
 9. Кононович Л. Смертельный дарунок Жана Бодрийяра / Леонід Кононович // Символічний обмін і смерть / Жан Бодрийяр ; пер. з фр. Л. Кононович. – Л. : Кальварія, 2004. – 374 с.
 10. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
 11. Лангмейер Й. Психическая депривация в детском возрасте / Йозеф Лангмейер, Зденек Матейчек ; пер. Г. А. Овсянников. – Прага : Авиценум, 1989. – 335 с.
 12. Леонтьев А.Н. Образ мира / А. Н. Леонтьев // Избранные психологические произведения. – М. : Педагогика, 1983. – С. 251-261.

13. Масімова Л. Г. Критерії патогенного тексту / Л. Г. Масімова // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. / за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2010. – Т. 41. – 212 с.
14. Пелевин В. Generation “П” / Виктор Пелевин. – М. : Вагриус, 2003. – 368 с.
15. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння / Борис Потятиник. – Львів : ПАІС, 2004. – 312 с. – (Медіакритика).
16. Потятиник Б. Немає іншого виходу, крім медіаосвіти / Борис Потятиник ; Отар Довженко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.kiev.ua/material/boris-potyatinik-nemaie-inshogo-vihodu-krim-mediaosviti>
17. Потятиник Б. Патогенний текст / Б. Потятиник, М. Лозинський. – Львів : Місіонер, 1996. – 296 с.
18. Про програму // Безпека дітей у мобільному інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://online-bezpeka.kyivstar.ua/important/about/>
19. Серажим К. С. Журналістський текст патогенного характеру / Серажим К. С. // Держава та регіони : науково-виробничий журнал. – 2010. – № 2. – С. 161-171.
20. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций / Ричард Харрис. – 4-е изд., международ. — СПб. : Прайм-Еврознак, 2003. – 445 с. – (Проект «Психология-Best»).
21. Шокующий хіт-парад речей, без яких не можуть жити британці... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediaosvita.com.ua/material/3280>
22. Эко У. Маятник Фуко : роман : пер. с итал. / Умберто Эко. – К. : Фіта, 1995. – 752 с. – (Серія 700).
23. Hilbert M. The World's Technological Capacity to Store, Communicate, and Compute Information / Martin Hilbert, Priscila López

-73-

-74-

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.sciencemag.org/content/early/2011/02/09/science.1200970>

24. Media Education. – Paris : UNESCO Publishing, 1984. – 211 p.

В статье рассматривается информационное общество как современный этап развития цивилизации. Выявлены особенности функционирования патогенных текстов в информационном пространстве. Освещено состояние медиаобразования в украинском обществе и обоснована необходимость медиаграмотности как одной из составляющих профессиональной компетенции современного психолога

Ключевые слова: информационное общество, информационное пространство, медиа-текст, патогенный текст, симулякр, медиа-образование, медиа-грамотность.

The article described the information society as the current stage of development of civilization. The features of the functioning of pathogenic texts in cyberspace. Clarifies the status of media education in the Ukrainian society and the necessity of media literacy as part of professional competence of modern psychology.

Keywords: information society, information space, media-text, text pathogenic, simulacra, media education, media literacy.